

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta.

Ehdotetulla lailla lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta mahdollistettaisiin tuen maksaminen valtion varoista lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden päivittäisestä koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin. Annettavaa tukea kutsuttaisiin koulumatkatueksi ja se olisi verovapaa etuus.

Laissa säädettäisiin koulumatkatuen myöntämisen edellytyksistä, määrästä ja hakemisesta. Tuki myönnettäisiin, jos opiskelijan koulumatka on vähintään kymmenen kilometriä ja koulumatkan kustannukset kuukaudessa ylittävät säädetyt markkamäärät.

Koulumatkatuki voitaisiin maksaa oppilaitoksen ylläpitäjälle, matkalipun myyjälle tai opiskelijalle itselleen. Tuen maksamismuodoilla pyritään suosimaan joukkoliikennettä ja siten säilyttämään sen toimintaedellytyksiä.

Koulumatkatuen toimeenpanosta vastaisi kansaneläkelaitos. Järjestelmän yleisestä kehittämisestä vastaisi opetusministeriö.

Esitys liittyy hallituksen esitykseen kuntien valtionosuuslaiksi ja eräksi muutoksiksi valtionosuuslainsäädäntöön.

Laki on tarkoitettu käsiteltäväksi valtion vuoden 1997 talousarvioesityksen yhteydessä ja tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Oppilaitoksen ylläpitäjillä ei ole lakisääteistä velvollisuutta järjestää koulukuljetuksia peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa oleville oppilaille. Kunnilla on kuitenkin ollut mahdollisuus saada valtionosuutta koulukuljetuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Valtion ja kuntien säästöpäätösten seurauksena kuntien koulukuljetusten järjestäminen on vähentynyt, mikä on merkinnyt sitä, että yhä useampi opiskelija on jäänyt kuljetusedun ulkopuolelle. Kuntien vaihtelevat koulukuljetuskäytännöt ovat lisänneet eriarvoisuutta. Erityisen ongelmallinen ja epäoikeudenmukainen järjestelmä on ollut haja-asutusalueilla, missä on pitkät koulumatkat. Asiaan on kiinnittänyt huomiota sekä eduskunta että valtioneuvosto.

Nykyisen tilanteen korjaamiseksi ehdotetaan säädettäväksi erityinen laki lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta. Uudistuksella mahdollistettaisiin koulumatkojen tukeminen nykyistä yhdenvertaisemmin, kattavammin ja oikeudenmukaisemmin paikkakunta- ja oppilaitoskohtaiset sekä liikennepoliittiset olosuhteet huomioon ottaen. Uudistuksen myötä kaikki lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijat, joilla on merkittävät koulumatkustannukset ja pitkä koulumatka, pääsisivät koulumatkatuen piiriin.

2. Nykytilanne

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Koulumatkalla tarkoitetaan yleensä oppilaitoksen ja opiskelijan asunon välistä matkaa kulkukelpoista tietä pitkin. Koulumatkaedulla tarkoitetaan joko kuljetuksen järjestämistä tai koulumatkasta aiheutuneiden kustannusten korvaamista opiskelijalle tai tämän huoltajalle. Koulumatkaetu annetaan oppilaitoksen työpäivinä.

Lukiolakiin (477/83) ja ammatillisten oppilaitosten oppilaiden opintososiaalisista eduista annettuun lakiin (498/83) sisältyneet koulumatkaetua koskevat toiminnalliset säännökset kumottiin vuoden 1993 alusta lukien. Muutoksen jälkeen oppilaitoksen yl-

läpitäjä on voinut päättää harkintansa mukaan kuljetusedun myöntämisestä ja ehdoista, joiden mukaan etu annetaan.

Lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa oppilaitoksen ylläpitäjä on voinut saada kuljetus- ja majoitusedun antamisesta syntyviin kustannuksiin valtionosuutta opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (705/92) mukaan. Valtionosuus peruskoulun, lukion ja ammatillisten oppilaitosten käyttökustannuksiin myönnetään yksityisiä ja valtion ylläpitämiä oppilaitoksia lukuunottamatta oppilaan kotikunnalle. Oppilaan kotikunta on velvollinen maksamaan saamaansa valtionosuutta vastaavan markkamäärän yhdessä laissa määriteltyyn kotikunnan maksuosuuden kanssa oppilaitoksen ylläpitäjälle. Mikäli oppilaitoksen ylläpitäjä ei ole järjestänyt oppilaiden koulumatkaetua, oppilaan kotikunnalle ei siten synny maksuvelvollisuutta, eikä sille myöskään myönnetä valtionosuutta.

2.2. Nykytilan arviointia

Lakisääteisen velvoitteen puuttumisen vuoksi ja julkisten menojen säästötoimien seurauksena monet kunnat ovat luopuneet koulumatkojen tukemisesta. Koulumatkaedun saaneiden opiskelijoiden määrä laski vuodesta 1992 62 000 opiskelijasta vuoteen 1994 43 000 opiskelijaan. Kun kaikki oppilaitosten ylläpitäjät eivät ole järjestäneet koulumatkaetua, ovat oppilaat joutuneet eriarvoiseen asemaan. Edun puuttuminen on merkinnyt jopa opiskelumahdollisuuksien heikkenemistä. Koulukuljetusten vähenemisen seurauksena myös muiden kuntalaisten joukkoliikenteen käyttömahdollisuudet ovat kaventuneet.

Opiskelijoiden kotikuntien maksuosuus oppilaitoksen ylläpitäjälle lasketaan kotikunnan opiskelijoiden lukumäärän mukaisena osuutena oppilaitoksen ylläpitäjälle aiheutuneista kokonaiskustannuksista. Oppilaitoksessa, jossa opiskelijoista suuri osa on oppilaitoksen sijaintikunnasta, jäävät kuljetuskustannukset suurelta osin sijaintikunnan vastattaviksi, vaikka kuljetusedun saaneet ovat enimmäkseen muista kunnista. Nykyisten säännösten kaavamaisuus on näin ollen joh-

tanut siihen, ettei koulumatkaedun järjestäminen ole kuntien talouden kannalta järkevää.

Opintotuen mitoituksessa ei ole huomioitu päivittäisistä koulumatkoista aiheutuvia kustannuksia. Pääasiassa koulumatkakustannuksia aiheutuu haja-asutusalueella vanhempien luona asuville opiskelijoille, joiden opintotuki on määrältään alhaisempi kuin itsenäisesti asuvien opintotuki. Koulumatkojen kustantaminen on tällöin riippuvaista myös vanhempien taloudellisista edellytyksistä. Toinen tyypillinen ryhmä, jolle kertyy matkakustannuksia, ovat opiskelijat, jotka perheystään asuvat eri paikkakunnalla kuin oppilaitos sijaitsee. Kattavamman koulumatkaedun myötä näiden ryhmien opiskelumahdollisuudet olisivat nykyistä tasa-arvoisemat suhteessa niihin, joilla on mahdollisuus asua oppilaitoksen läheisyydessä ilman merkittäviä päivittäisiä matkakustannuksia.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen mukaan valtion varoista voitaisiin maksaa opiskelijan päivittäisestä koulumatkasta aiheutuvia kustannuksia. Tukea kutsuttaisiin koulumatkatueksi. Tuki olisi verovapaa etuus, koska sitä maksetaan kustannusten korvaamiseksi, samoin kuin esimerkiksi opintotuen asumislisää. Koulumatkatukeen olisivat oikeutettuja Suomessa asuvat ja opintojaan harjoittavat lukion tai lukio-opetusta antavan oppilaitoksen opiskelijat sekä ammatillisessa oppilaitoksessa, musiikkioppilaitoksessa sekä muussa oppilaitoksessa ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvat opiskelijat.

Koulumatkatuki myönnettäisiin opiskelija-kohtaisen omavastuuosuuden ylittävien matkakustannusten korvaamiseksi. Opiskelijan kuukausikohtainen omavastuuosuus vastaisi halvimman matkustusluokan taksan mukaan laskettua kymmenen kilometrin koulumatkan kustannusta. Opiskelijan kuukausikohtaisen omavastuun ylittävä osa kustannuksista korvattaisiin lisätyn 50 markalla. Enintään korvattaisiin kuitenkin 100 kilometrin yhdensuuntaisen koulumatkan mukaan määräytyvät kustannukset. Koulumatkatuki maksettaisiin oppilaitoksen ylläpitäjälle, matkalipun myyjälle tai opiskelijalle itselleen. Tuen maksamismuodoilla pyritään suosimaan joukkoliikennettä ja siten säilyttämään sen

toimintaedellytyksiä. Joukkoliikenteellä tarkoitetaan linjaliikennettä, ostoliikennettä tai muuta säännöllistä henkilöliikennettä, jonka palvelut ovat yleisesti käytettävissä.

Joukkoliikennettä käytettäessä matkakustannukset määräytyisivät kulkuneuvon halvimman taksan mukaan. Oppilaitoksen ylläpitäjän järjestäessä koulukuljetuksen, matkakustannukset määräytyisivät kulkuneuvossa kuljetun matkan mukaan. Muussa tapauksessa matkakustannukset määräytyisivät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan mukaan.

Koulumatkatuki maksettaisiin oppilaitoksen ylläpitäjälle silloin, kun ylläpitäjä järjestää koulukuljetuksen. Ylläpitäjä lähettäisi koulumatkatukea ensimmäistä kertaa haettaessa kansaneläkelaitokselle hakemuksen liitteineen. Myöhemmin ylläpitäjä toimittaisi kuukausittain koulumatkatukeen oikeutettuja koskevat muutostiedot. Opiskelijalla olisi tarvittaessa käytössään henkilökohtainen kuukausi- tai sarjalippu.

Mikäli oppilaitoksen ylläpitäjä ei järjestä koulukuljetusta, maksettaisiin tuki matkalipun myyjälle. Opiskelijalla tulisi olla matkalippua ostaessaan oppilaitoksen antama todistus oikeudesta koulumatkatukeen. Matkalipun myyjä myisi opiskelijalle kuukausi- tai sarjalipun tuen määrällä alennettuun hintaan. Myyjä laskuttaisi kansaneläkelaitosta myytyjen lippujen perusteella. Opiskelijalla olisi käytössään henkilökohtainen kuukausi- tai sarjalippu.

Opiskelijalle tuki maksettaisiin suoraan rahallisena korvauksena vain siinä tapauksessa, että koulumatkaan sopivaa joukkoliikennettä ei ole tai sen käyttäminen koulumatkan suorittamiseen olisi kohtuuttoman hankalaa, eikä oppilaitoksen ylläpitäjä järjestä koulukuljetusta myöskään tilausliikenteenä. Tällöin opiskelija hakisi tukea kansaneläkelaitokselta. Hakemukseen tarvittaisiin oppilaitoksen lausunto opiskelijan koulumatkan pituudesta ja oikeudesta koulumatkatukeen. Tuki maksettaisiin suoraan opiskelijan tilille. Tuki olisi 70 prosenttia opiskelijakohtaisen omavastuun ylittävistä laskennallisista kustannuksista. Korkeampi omavastuuosuus perustuu siihen, että tuen laskentaperusteena oleva koulumatka opiskelijan kotiovelta oppilaitokselle on yleensä pitempi kuin joukkoliikennettä käyttävän koulumatka, joka määräytyy kulkuneuvossa kuljetun matkan mukaan.

Päätöksen koulumatkatuesta tekisi kansan-

eläkelaitos. Päätöksestä olisi mahdollisuus valittaa opintotuen muutoksenhakulautakuntaan.

Asetuksella säädettäisiin siitä, milloin opiskelijalla katsotaan olevan mahdollisuus käyttää joukkoliikennettä, sekä matkakustannusten laskemisesta silloin kun opiskelija voi käyttää vain osaan koulumatkastaan järjestettyä koulukuljetusta tai joukkoliikennettä.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Arvion mukaan koulumatkatukeen oikeutettuja opiskelijoita olisi noin 55 000. Etuuden piiriin vuosittain tulevien opiskelijoiden määrän arvioidaan vähenevän muutamalla tuhannella ammattikorkeakoulujen vakinaistumisen myötä 1990-luvun loppuun mennessä.

Todellisten koulutyöpäivien mukaan lukuvouden pituus on keskimäärin yhdeksän kuukautta. Jos koulumatkatukea maksettaisiin kymmenen kilometriä ja sitä pitemmän matkan mukaan, kuitenkin enintään 100 kilometrin koulumatkan perusteella matkakustannusten ylittäessä 280 markkaa kuukaudessa ja korvaus olisi 280 markkaa ylittävät laskennalliset kustannukset lisättyinä 50 markalla, olisivat valtion menot noin 140 miljoonaa markkaa vuodessa. Vuonna 1997 valtion menot olisivat noin 64 miljoonaa markkaa. Vastaavan suuruinen säästö syntyy, kun koulukuljetuksen yksikköhintojen mukaan määräytyvää valtionosuutta ei enää makseta kesäkuun 1997 jälkeiseltä ajalta.

Matkahuollon asemille tehdyn kyselyn perusteella järjestetyn koulukuljetuksen piiriin kuluisi noin 50 000 opiskelijaa. Opiskelijoiden koulumatkat ovat suurimmalla osalla 10—40 kilometriä ja opiskelijan koulumatkasta aiheutuvat kustannukset kuukaudessa keskimäärin 486 markkaa. Mallin mukainen korvaus olisi tällöin opiskelijaa kohti keskimäärin 261 markkaa kuukaudessa.

Opiskelijoita, jotka eivät syystä tai toisesta voi käyttää järjestettyä koulukuljetusta, arvioidaan olevan noin 5 500. Opiskelijalle itselleen maksettava korvaus olisi esitetyn mallin mukaan keskimäärin 182 markkaa kuukaudessa.

Koulumatkatuen toimeenpanosta aiheutuisi kansaneläkelaitokselle noin 1,8 miljoonan

markan vuotuiset kustannukset. Tietojenkäsittelyjärjestelmän rakentamisen kustannukset olisivat arviolta 1,5 miljoonaa markkaa. Järjestelmän ylläpidosta aiheutuisi kustannuksia vuosittain noin 800 000 markkaa.

Uudistus parantaisi niiden opiskelijoiden tukea, joiden koulumatkoja ei nykyisin tueta lainkaan. Samanaikaisesti joidenkin opiskelijoiden koulumatkaetuudet saattaisivat kuitenkin heiketä nykyisestäään. Edelleenkin olisi mahdollista, että kunnat omilla varoillaan rahoittaisivat koulukuljetuksia.

4.2. Organisatoriset vaikutukset

Opintotuen toimeenpano siirtyi kansaneläkelaitokselle 1 päivänä toukokuuta 1994. Koulumatkatuen tarkoituksena on samoin kuin opintotuen, opiskelumahdollisuuksien tukeminen ja siten myös koulumatkatukiasioita olisi luontevaa hoitaa kansaneläkelaitoksen toimesta.

Kansaneläkelaitoksen organisaatiossa koulumatkatukiasiat hoidettaisiin käytännössä paikallistoimistossa, jossa ratkaistaisiin opiskelijoiden tukihakemukset sekä maksettaisiin koulumatkojen järjestäjille ja matkalippujen myyjille tukiosuudet laskutuksen perusteella.

Oppilaitosten tehtävänä olisi lausunnon antaminen koulumatkatuen myöntäjälle ja matkalippujen myyjille sekä sen selvittäminen, onko opiskelijalla mahdollisuus käyttää joukkoliikennettä tai järjestettyä koulukuljetusta. Lisäksi oppilaitoksen ylläpitäjä laskuttaisi kansaneläkelaitosta järjestämänsä koulukuljetuksen käytöstä.

Koulumatkatuesta tehtyihin ratkaisuihin haettaisiin muutosta valittamalla opintotuen muutoksenhakulautakuntaan, jonka päätös olisi lopullinen.

4.3. Liikennepoliittiset vaikutukset

Esitetty malli suosii erityisesti joukkoliikennettä, koska koulumatkatuki voitaisiin maksaa omavastuuosuuden ylittävistä kustannuksista 100 prosenttisesti matkalipun myyjälle tai oppilaitoksen ylläpitäjälle sen järjestäessä koulukuljetuksen. Mikäli kunnassa ei ole opiskelijoiden tarpeita riittävän hyvin palvelevaa joukkoliikennettä, voi kunta järjestää opiskelijoille sopivaa ja muillekin avointa joukkoliikennettä.

Mallin arvioidaan lisäävän joukkoliikenteen käyttöä, koska tukea ei maksettaisi suoraan opiskelijalle jos joukkoliikenne tai op-

pilaitoksen ylläpitäjän järjestämä kuljetus olisi käytettävissä. Esitetty uudistus turvaisi täten nykyistä paremmin joukkoliikenteen edellytyksiä ja edistäisi siten myös liikenneturvallisuutta. Parhailtaan käyttöön otettava älykorttijärjestelmä parantaisi edelleen malin toiminnallisia mahdollisuuksia.

5. Asian valmistelu

Eduskunnan valtionvarainvaliokunta kiinnitti huomiota vuoden 1994 valtion talousarvion antamisen yhteydessä siihen, että vuoden 1993 alusta ei peruskoulun jälkeisissä koulutuksessa ole lakisääteistä velvollisuutta järjestää koulukuljetuksia. Valiokunta oli huolestunut kuntien vaihtelevien koulukuljetuskäytäntöjen myötä kasvavasta eriarvoisuudesta. Koulumatkakustannukset saattavat nousta asuinpaikkakunnasta riippuen korkeiksi ja niillä voi siten olla huomattava merkitys lapsiperheiden toimeentuloon. Koulukuljetusten vähenemisen nähtiin myös vähentävän muiden asukkaiden liikkumismahdollisuuksia.

Valtionvarainvaliokunta edellytti, että hallitus ryhtyy pikaisesti tarvittaviin muutostöihin koulukuljetusten pysyväksi järjestämiseksi.

Valtioneuvosto teki keväällä 1994 periaatepäätöksen siitä, että koulumatkojen ja majoituksen korvaaminen siirretään valtion tehtäväksi ja tuki myönnetään osana opintotukea. Asiaa valmisteltiin opetusministeriön asettamassa työryhmässä, joka jätti muistionsa 14 päivänä maaliskuuta 1995: (Opetusministeriön työryhmien muistioita, Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuki ja majoitusetu, 11:1995).

Työryhmä laati kaksi vaihtoehtoista mallia koulumatkaedun myöntämiseksi. Mallit olivat rahakorvausmalli ja kuljetustukimalli.

Lisäksi työryhmä selvitti mahdollisuuksia siirtää majoitusetu nykyistä laajemmin osaksi opintotukea ja toisena vaihtoehtona majoitusedun säilyttämistä nykyisellään. Työryhmä ehdotti koulumatkatuen myöntämistä kuljetustukimallin mukaisesti.

Vuoden 1996 valtion talousarvioesityksen antamisen yhteydessä hallitus päätti, että koulumatkojen korvaamista tarkastellaan selvitysmies Heikki Kosken valtion ja kuntien välisten suhteiden selvittämisselityksessä. Selvitysmies esitti, että koulumatkatuki järjestetään opetusministeriön työryhmän esittämien periaatteiden mukaan.

Opetusministeriö on edelleen valmistellut työryhmän esitysten pohjalta koulumatkatukea koskevan lain yhteistyössä kansaneläkelaitoksen, liikenneministeriön ja Suomen Kuntaliiton kanssa.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Hallitus antaa samanaikaisesti Eduskunnalle esityksen kuntien valtionosuuslaiksi ja eräksi muutoksiksi valtionosuuslainsäädäntöön. Esityksen osana on laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta, jonka seurauksena kunnille ei enää myönnettäisi 1 päivästä heinäkuuta 1997 lähtien valtionosuutta koulukuljetusten tai majoitusedun järjestämiseksi eräitä oppilaitoksia lukuunottamatta. Valtionosuusjärjestelmän uudistamisen tarkoituksena on selkeyttää edelleen valtion ja kuntien välistä tehtävä- ja kustannustenjakoa. Koulumatkaedun siirtäminen opintotukijärjestelmän yhteyteen olisi tätä tavoitetta tukeva muutos.

Esitys liittyy vuoden 1997 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala.* Koulumatkatukea myönnettäisiin opiskelijan asunnon ja oppilaitoksen välisestä päivittäisestä koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin ja sitä maksettaisiin valtion varoista.

2 §. *Koulumatkatukeen oikeutetut opiskelijat.* Koulumatkatukeen olisivat oikeutettuja Suomessa asuvat ja Suomessa opintojaan harjoittavat lukion tai lukio-opetusta antavan oppilaitoksen opiskelijat sekä ammatillisen oppilaitoksen, musiikkioppilaitoksen sekä muun oppilaitoksen ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvat opiskelijat.

Tuen rajaaminen lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleviin on tarkoituksenmukaista, koska tarkoitettussa koulutuksessa merkittävä osa opiskelijoista asuu haja-asutusalueella, missä on pitkät koulumatkat.

Tuen piiriin eivät kuuluisi aikuiskoulutuksessa, etä- tai yksityisopetuksessa olevat taikka maksullisena palvelutoimintana järjestetyssä koulutuksessa olevat opiskelijat eivätkä palkalliseen työharjoitteluun osallistuvat opiskelijat. Tukea ei myöskään myönnettäisi, jos oppilaitoksen ylläpitäjä osoittaa opiskelijalle maksuttoman asuntolapaikan eikä opiskelijalle, joka ei käytä koulumatkaansa joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta, vaikka hänellä olisi siihen mahdollisuus, tai opiskelija saisi tukea koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin jonkin muun lain nojalla. Rajausten tarkoituksena on suunnata koulumatkatuki tukea eniten tarvitseville. Tukeen oikeutetuista opiskelijoista voitaisiin säätää tarkemmin asetuksella.

3 §. *Koulumatkatuen myöntämisen edellytykset.* Opiskelijan koulumatkatuki määräytyisi koulumatkan pituuden ja kustannusten perusteella. Oikeus koulumatkatukeen olisi, kun opiskelijan yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 kilometriä ja matkan kustannukset ylittävät tietyn omavastuuosuuden. Näillä rajauksilla halutaan suunnata tuki niille, joilla on pitkä koulumatka ja merkittävät matkakustannukset. Asetuksella säädettäisiin markkamäärästä, jonka ylittävät kustannukset korvattaisiin.

4 §. *Matkakustannusten määräytyminen.* Tässä laissa käytetään luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain 2 §:n (662/94) sisältämiä henkilöliikenteen määritelmiä. Joukkoliikenteellä tarkoitetaan linjaliikennettä, ostoliikennettä ja muuta säännöllistä henkilöliikennettä, jonka palvelut ovat yleisesti käytettävissä. Myös raideliikenne kuuluu määritelmän piiriin. Ostoliikenne on julkisin varoin ylläpidettyä ostosopimukseen perustuvaa liikennettä. Ostajana voi olla kunta tai valtion viranomaisista lääninhallitus tai liikenneministeriö. Kunnan järjestämä liikenne voi olla myös tilausliikennettä, jos palvelu on tarkoitettu yksinomaan opiskelijoille eikä sopivaa joukkoliikennettä ole. Jos oppilaitoksen ylläpitäjä on muu kuin kunta, kuljetuksen voi järjestää vain tilausliikenteenä.

Joukkoliikennettä käyttävän opiskelijan koulumatkan kustannukset laskettaisiin kuluneuvon halvimman taksan mukaan. Tällainen lippu on tällä hetkellä yleensä kuukausi- tai muu kausilippu, joissakin tapauksissa sarjalippu tai muu alennuslippu. Muussa tapauksessa kustannukset laskettaisiin asetuksella säädettävän taksan mukaan.

Jos opiskelija käyttäisi koulumatkaansa oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta matkakustannukset määräytyisivät siitä matkasta, jonka opiskelija kulkee järjestettyä kuljetusta käyttäen.

Jos opiskelija ei voi käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta taikka niiden käyttö on kohtuuttoman hankalaa, matkakustannukset määräytyvät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan mukaan.

Asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, milloin opiskelijalla katsotaan olevan mahdollisuus käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta sekä siitä, miten matkakustannukset määräytyvät, jos opiskelija voi käyttää näitä matkustustapoja vain osaan koulumatkastaan. Määrittelyillä halutaan ohjata käyttämään edullisinta matkustusmuotoa.

5 §. *Koulumatkatuen määrä.* Koulumatkatenakuna maksettaisiin 3 §:n nojalla määräytyvän opiskelijan omavastuun ylittävät kustannukset lisättynä asetuksessa säädetyllä markkamäärällä. Tuen maksaminen siihen oikeu-

tetuille omavastuun ylittäviä kustannuksia suurempana on perusteltua, koska suurella osalla opiskelijoista koulumatkan pituus on vähän yli kymmenen kilometriä, jolloin koulumatkatuki jäisi muutoin pieneksi.

Jos opiskelija ei voi käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta taikka niiden käyttö on kohtuuttoman hankalaa, tuki olisi 70 prosenttia laskennallisesta koulumatkatuesta. Yleensä opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välinen matka on pitempi, kuin mitä opiskelijalla on mahdollisuus kulkea julkisessa kulkuneuvossa. Koulumatkatuki ei saisi muodostua taloudellisesti edullisemmaksi niille, jotka eivät käytä julkista joukkoliikennettä, kuin niille, jotka käyttävät. Täten korkeampi omavastuuosuus on perusteltu. Järjestelmä tukee myös julkisen liikenteen toimintaedellytyksiä.

Kustannussyistä koulumatkasta aiheutuvia kustannuksia ei oteta siltä osin huomioon, kun ne aiheutuvat 100 kilometriä ylittävän yhdensuuntaisen koulumatkan osalta. Silloin kun koulumatka on pitkä, on järkevää, että opiskelija hankkii mieluummin asunnon opiskelupaikkakunnaltaan, kuin kulkee matkan päivittäin.

2 luku. Hakeminen ja maksaminen

6 §. *Hakeminen.* Koulumatkatukea haettaisiin kansaneläkelaitokselta. Hakemus jätettäisiin oppilaitokseen. Oppilaitos antaisi selvityksen opiskelijan koulumatkan pituudesta sekä mahdollisuudesta käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta. Menettely on sekä opiskelijan että hallinnon kannalta luonteva, koska oppilaitoksella on tiedossa oppilaan koulumatkan pituus ja opiskelija voi hoitaa tuen hakemisen koulutyöpäivänään.

7 §. *Myöntäminen ja maksaminen.* Koulumatkatuen myöntäisi kansaneläkelaitos. Koulumatkatuki myönnettäisiin enintään lukuvuodeksi kerrallaan ja aikaisintaan hakemuksen jättämistä edeltävän kalenterikuukauden alusta.

Koulumatkatuki maksettaisiin kuukausittain opiskelijan matkustustavasta riippuen joko matkalipun myyjälle, oppilaitoksen ylläpitäjälle tai opiskelijalle. Tuen maksaminen suoraan oppilaitoksen ylläpitäjälle tai matkalipun myyjälle on sekä hallinnollisesti että opiskelijan kannalta selkein menettely,

jolla vältetään turhaa tuen kierrättämistä esimerkiksi siinä tapauksessa, että oppilaitoksen ylläpitäjä kustantaa koko kuljetuksen. Tuki maksettaisiin enintään yhdeksän kuukauden ajalle, joka vastaa yleensä lukuvuoden työpäivien mukaisista kestoista ja tuen tarvetta. Maksamisesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

8 §. *Kirjallinen päätös.* Tarpeettoman hallinnollisen työn välttämiseksi ehdotetaan että, kirjallinen päätös annetaan vain, jos hakija sitä vaatii. Vaatimus on esitettävä joko kirjallisesti tai suullisesti kansaneläkelaitokselle seitsemän päivän kuluessa siitä, kun asianomainen on saanut tiedon tukea koskeva ratkaisusta ja sen perusteista uhalla, että ratkaisu muutoin jää pysyväksi. Vaatimus voidaan jättää myös oppilaitokseen.

3 luku. Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen

9 §. *Muutoksenhaku.* Koulumatkatukea koskevaan kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymätön saisi hakea siihen muutosta opintotuen muutoksenhakulautakunnalta 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Opintotuen muutoksenhakulautakunnan päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Tuen luonteesta johtuen ei ole tarkoituksenmukaista ulottaa valitusoikeutta vakuutuslaitosten asti. On opiskelijan edun mukaista, että valitus voidaan ratkaista lopullisesti jo alemmalla oikeusasteella.

Muutoksenhaun joustavoittamiseksi muutoksenhakulautakunta voisi ottaa myöhästyneen valituksen tutkittavakseen, jos myöhästyminen on ollut painava syy.

10 §. *Virheen korjaaminen.* Selvyyden vuoksi lakiin otettaisiin itsenäinen virheellisen päätöksen oikaisemista koskeva säännös. Se vastaisi kansaneläkelaitoksen muihin etuuslakeihin ehdotettuja ja samalla hallintomenettelylain (598/82) vastaavia säännöksiä.

4 luku. Erinäiset säännökset

11 §. *Sopimus matkalipun myyjien kanssa.* Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliikenteen matkalipun myyjien kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Tärkeimmät matkalipun myyjät ovat tällä hetkellä Oy Matkahuolto Ab linja-autoliikenteen

teessä ja VR Osakeyhtiö rautatieliikenteessä. Sopimismenettelyistä säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

12 §. *Tietojenantovelvollisuus.* Opiskelija olisi velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitokselle kaikista koulumatkatuen myöntämiseen vaikuttavista tekijöistä. Myös oppilaitos olisi velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitokselle sellaiset tietoonsa tulleet seikat, jotka voivat johtaa koulumatkatuen tarkistamiseen tai lakkauttamiseen.

Opiskelija olisi velvollinen ilmoittamaan henkilötunnuksensa matkalipun myyjälle ostaessaan matkalippua. Tämä on tarpeen, koska koulumatkatuki on opiskelijakohtainen ja henkilötunnuksen saaminen on tarpeen tietojenkäsittelyssä opiskelijan identifioimiseksi.

13 §. *Toimintamenot.* Koulumatkatuen toimeenpanosta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat menot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi, koska kansaneläkelaitos vastaa tuen toimeenpanosta. Vastaavasti oppilaitoksen ylläpitäjille 6 ja 12 §:ssä säädettyistä tehtävistä aiheutuvat menot luettaisiin kyseisen oppilaitoksen menoiksi. Menettely vastaa opintotukiasioissa noudatettavaa käytäntöä.

14 §. *Viittaussäännös.* Koulumatkatuen toimeenpano, tarkistaminen ja keskeyttäminen, takaisinperintä, itseoikaisu, lainvoimaisen päätöksen oikaiseminen, tietojen käyttö, salassapitovelvollisuus, ulosmittaus- ja siirtokielto sekä rahoitus vastaisivat opintotuesta voimassa olevaa käytäntöä, joten niistä ei

olisi tarpeen säätää erikseen tämän lain yhteydessä. Koska koulumatkan tukemisessa on myös kysymys opintojen tukemisesta on luontevaa, että menettelyt ovat mahdollisuuksien mukaan yhteneviä opintotuen kanssa.

15 §. *Tarkemmat säännökset.* Lain täytäntöönpanon vaatimat tarkemmat säännökset annettaisiin asetuksella.

5 luku. Voimaantulo

16 §. *Voimaantulo.* Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

2. Tarkemmat säännökset

Ehdotetun koulumatkatukea koskevan lain nojalla on tarkoitus antaa asetus lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997. Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnalle hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään tuen myöntämisestä lukio-opintoja tai ammatillisia opintoja harjoittavan opiskelijan asunnon ja oppilaitok-

sen välisestä päivittäisestä koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin. Tukea kutsutaan koulumatkatueksi.

Koulumatkatuki maksetaan valtion varoista.

2 §

Koulumatkatukeen oikeutetut opiskelijat

Koulumatkatukeen ovat oikeutettuja Suo-

messa asuvat ja Suomessa opintojaan harjoittavat:

1) lukion ja lukio-opetusta vastaavaa opetusta antavan oppilaitoksen opiskelijat; sekä

2) ammatillisen oppilaitoksen, musiikkioppilaitoksen sekä muun oppilaitoksen ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvat opiskelijat.

Koulumatkatukeen eivät kuitenkaan ole oikeutettuja aikuisopetuksessa, etä- tai yksityisopetuksessa, maksullisena palvelutoimintana järjestettävässä koulutuksessa tai palkallisessa työharjoittelussa olevat opiskelijat. Tukeen ei ole myöskään oikeutettu opiskelija, jolle oppilaitoksen ylläpitäjä on osoittanut maksuttoman asuntolapaikan eikä opiskelija, joka ei käytä koulumatkaansa joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta, vaikka hänellä olisi siihen mahdollisuus, eikä opiskelija, joka saa tukea koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin jonkun muun lain nojalla.

Koulumatkatukeen oikeutetuista opiskelijoista voidaan säätää tarkemmin asetuksella.

3 §

Koulumatkatuen myöntämisen edellytykset

Koulumatkatuki myönnetään opiskelijalle, jonka yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 kilometriä ja koulumatkan kustannukset kuukaudessa ylittävät asetuksella säädettävän markkamäärän.

4 §

Matkakustannusten määräytyminen

Jos opiskelija käyttää koulumatkaansa joukkoliikennettä, matkakustannukset määräytyvät käytetyn kulkuneuvon halvimman taksan mukaan.

Jos opiskelija käyttää koulumatkaansa oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta, matkakustannukset määräytyvät sen matkan mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen.

Jos opiskelija ei voi käyttää koulumatkaansa joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta taikka näiden käyttö on kohtuuttoman hankalaa, matkakustannukset määräytyvät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan mukaan.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitetuissa

tilanteissa huomioon otettavat matkakustannukset lasketaan asetuksella säädettävän taksan mukaan.

Asetuksella säädetään myös siitä, milloin opiskelijalla katsotaan olevan mahdollisuus käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta sekä siitä, miten matkakustannukset määräytyvät, jos opiskelija voi käyttää näitä matkustustapoja vain osaan koulumatkastaan.

5 §

Koulumatkatuen määrä

Koulumatkatukena maksetaan edellä 3 §:ssä tarkoitettua markkamäärän ylittävät kustannukset lisättyinä asetuksessa säädetyllä markkamäärällä.

Jos opiskelija ei voi käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta, tuki on 70 prosenttia 1 momentin mukaisesta tuesta.

Koulumatkatukea laskettaessa ei oteta huomioon kustannuksia siltä osin, kuin ne aiheutuvat yli 100 kilometrin yhdensuuntaisesta koulumatkasta.

2 luku

Hakeminen ja maksaminen

6 §

Hakeminen

Koulumatkatukea haetaan kansaneläkelaitokselta. Hakemus jätetään oppilaitokseen.

Oppilaitoksen tulee liittää hakemukseen selvitys opiskelijan koulumatkan pituudesta sekä opiskelijan mahdollisuudesta käyttää joukkoliikennettä tai oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulukuljetusta.

7 §

Myöntäminen ja maksaminen

Koulumatkatuen myöntää kansaneläkelaitos. Koulumatkatuki myönnetään enintään lukuvuodeksi kerrallaan ja maksetaan enintään yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodesta. Koulumatkatuki myönnetään aikaisintaan hakemuksen jättämistä edeltävän kuukauden alusta.

Koulumatkatuki maksetaan kuukausittain opiskelijan matkustustavasta riippuen joko oppilaitoksen ylläpitäjän, matkalipun myyjän tai opiskelijan ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen.

Koulumatkatuen maksamisesta säädetään tarkemmin asetuksella.

8 §

Kirjallinen päätös

Kansaneläkelaitoksen on annettava koulumatkatukea koskevassa asiassa kirjallinen päätös, jos hakija sitä vaatii. Vaatimus on esitettävä joko kirjallisesti tai suullisesti kansaneläkelaitokselle seitsemän päivän kuluessa siitä, kun asianomainen on saanut tiedon tukea koskevasta ratkaisusta ja sen perusteista uhalla, että ratkaisu muutoin jää pysyväksi. Vaatimus voidaan jättää myös oppilaitokseen.

3 luku

Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen

9 §

Muutoksenhaku

Koulumatkatukea koskevaan kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta opintotuen muutoksenhakulautakunnalta 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Opintotuen muutoksenhakulautakunnan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Jos opintotuen muutoksenhakulautakunnalle annettava valitus on saapunut I momentissa säädetyn määräajan jälkeen, muutoksenhakulautakunta voi tästä huolimatta ottaa valituksen tutkittavakseen, jos myöhästymiseen on ollut painavia syitä.

10 §

Virheen korjaaminen

Jos kansaneläkelaitoksen päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka ilmeisen vääriin lain soveltamiseen, kansaneläkelaitos voi asianomaisen suostumuksella poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen.

Jos kansaneläkelaitoksen päätöksessä on il-

meinen kirjoitus- tai laskuvirhe, sen on korjattava päätöksensä. Virhettä ei saa kuitenkaan korjata, jos korjaaminen johtaa asianomaiselle kohtuuttomaan tulokseen.

Korjaamisesta on tehtävä merkintä kansaneläkelaitoksen tallekappaleeseen. Asianomaiselle on toimitettava korjattu tai uusi päätös. Jos päätöksestä on vireillä muutoksenhaku, kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava korjaamisasian käsiteltäväksi ottamisesta ja toimitettava siinä tekemänsä päätös myös opintotuen muutoksenhakulautakunnalle.

Päätökseen, jolla kansaneläkelaitos ei ole hyväksynyt virheen korjaamista koskevaa vaatimusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

4 luku

Erinäiset säännökset

11 §

Sopimus matkalipun myyjien kanssa

Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliikenteen matkalippujen myyjien kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Sopimismenettelystä säädetään tarkemmin asetuksella.

12 §

Tietojenantovelvollisuus

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitokselle koulumatkatuen myöntämiseksi tarvittavat tiedot sekä koulumatkatukeen vaikuttavista muutoksista. Opilaitos on velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitokselle sellaiset tietoonsa tulleet seikat, jotka voivat johtaa koulumatkatuen tarkistamiseen tai lakkauttamiseen.

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan henkilötunnuksensa matkalipun myyjälle ostaessaan matkalipun koulumatkatuella alennettuun hintaan.

13 §

Toimintamenot

Tämän lain toimeenpanosta kansaneläkelaitokselle aiheutuvat menot luetaan kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi ja oppilai-

toksen ylläpitäjille 6 ja 12 §:ssä säädettyistä tehtävistä aiheutuvat menot kyseisen oppilaitoksen menoiksi.

14 §

Viittaussäännös

Jollei tässä laissa toisin säädetä, noudatetaan soveltuvin osin, mitä opintotukilaissa (65/94) säädetään opintotuen toimeenpanosta, tarkistamisesta ja keskeyttämisestä, takaisinperinnästä, itseoikaisusta, lainvoimaisen päätöksen oikaisemisesta, tietojen käytöstä, salassapitovelvollisuudesta, ulosmittaus- ja siirtokiellosta sekä rahoituksesta.

15 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

5 luku

Voimaantulo

16 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1997.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Claes Andersson*

